

UPRAVLJANJE POLITIČKIM RIZIKOM

MANAGEMENT OF POLITICAL RISK

dr Vladimir Tomašević, vanredni profesor¹¹

dr Radomir Stojković, docent¹²

dr Tatjana Ilić-Kosanović, docent¹³

Sažetak: Autori se u radu bave problematikom specifične vrste rizika koji ima multidisciplinarni karakter. Politički rizik je konstantni pratilac savremenih država bez obzira da li se radilo o visokorazvijenim, državama u tranziciji ili razvoju. Sama problematika definisanja termina „politički rizik“ nije jednostavna, jer se isti može posmatrati iz ekstenzivne i intenzivne perspektive. U uslovima opštepovezanosti svih aktera međunarodne (ekonomske) scene politički rizik ima presudan uticaj na privlačenje stranih investicija i međunarodno kretanje kapitala generalno.

Ključne reči: politički rizik, globalizacija, multinacionalne kompanije

---

Abstract: The authors in this paper deal with issues specific type of risk which has a multidisciplinary character. Political risk is a constant companion of modern countries regardless of whether they were highly developed, countries in transition or developing counties. The very issue of defining the term “political risk” is not simple, because the same can be seen from the extensive and intensive perspective. In terms of the general connection between all actors of the international (economic) scenes political risk influences the attraction of foreign investment and international capital movement in general.

Key words: political risk, globalization, multinational companies

---

1. DEFINISANJE POLITIČKOG RIZIKA

Politički rizik kao termin i kategoriju u međunarodnim ekonomskim odnosima nije jednostavno definisati. Razlog tome leži u velikom broju faktora koji utiču na ukupan društveni sistem jedne države, a koji bitno opredeljuju poziciju nacionalne ekonomije u regionalnom i globalnom kontekstu.

O političkom riziku se može govoriti kao o:

- neekonomskom riziku;
- mogućnosti odnosno verovatnoći prekida poslovanja inostranih kompanija u zemlji domaćina zbog promene političke konstelacije;
- neželjenom uticaju i mešanju vlade u proces funkcionisanja privrednih subjekata;
- diskontinuitetu u poslovnom okruženju koji je proistekao iz političkih promena, a koje imaju uticaja na profit i ciljeve, kako domaćih tako i inostranih preduzeća i

---

¹¹ Fakultet za inženjerski menadžment, Bulevar vojvode Mišića 43, Beograd

¹² Fakultet za inženjerski menadžment, Bulevar vojvode Mišića 43, Beograd

¹³ Fakultet za inženjerski menadžment, Bulevar vojvode Mišića 43, Beograd

➤ nestabilnosti nacionalne ekonomije i društva generalno kao posledice radikalnih političkih promena u konkretnoj državi.[1]

Generalno, politički rizik se može definisati kao svaki politički motivisani akt od strane nosioca vlasti koji za posledicu ima narušavanje poslovne i/ili društvene klime.

Jednu od najcitiranijih definicija političkog rizika formulisao je Roboc. Po njemu [2] „politički rizik je stanje diskontinuiteta u poslovnom okruženju jedne države, stanje u kojem je teško predvideti buduća poslovna dešavanja, a koja su uglavnom rezultat krupnih političkih promena“.

Najveća edukativna baza podataka – Investopedia, je svoje viđenje političkog rizika iznela u sledećoj definiciji [3], „Rizik da se usled političkih promena ili političke nestabilnosti ne ostvari povraćaj (prinos) na investicije je politički rizik“.

U svom istraživanju Kristof Veber [4] se poslužio definicijom političkog rizika koju u svojim projekcijama koristi *Pricewaterhouse Coopers (PwC)* gde se politički rizik definiše kao svaka politička promena koja menja očekivani ishod i vrednost konkretnog ekonomskog projekta što za posledicu ima i menjanje verovatnoće ostvarivanja poslovnih ciljeva u smislu na niže“. Veber je mišljenja da je ova definicija isuviše usmerena na korporativno upravljanje i zbog toga uvodi sledeću tipizaciju političkog rizika:

➤ spoljni rizici, koji se dalje raščlanjuju u dve grupe i to na: geopolitičke rizike i rizike koji proističu iz međunarodnih ugovora.

i

➤ interni rizici – koji mogu imati zakonodavni (regulatorni), demokratski odnosno plebiscitarni i administrativni karakter.[4]

Verovatnoća gubitka zbog političke nestabilnosti u zemlji kupca, koja može da prouzrokuje otkazivanje ugovorenih poslova ili da na bilo koji drugi način utiče na sposobnost kupca da izvrši svoje obaveze se može smatrati političkim rizikom [5].

Imajući u vidu predstavljene definicije, načine sagledavanja i pristupa konceptu političkog rizika, jasno se zaključuje da se isti može posmatrati u užem i širem kontekstu. Kada se posmatra u širem kontekstu, po Tamiru [6] „pod političkim rizikom se podrazumevaju sve nepredviđene promene političkih faktora koji

dr Radomir Stojković, docent

Doktorirao iz oblasti međunarodne ekonomije 2014. godine. U periodu od 2008-2012. godine obavljao poslove asistenta-demonstratora na Fakultetu za trgovinu i bankarstvo na predmetima: Međunarodna ekonomija, Makroekonomija, Međunarodne poslovne finansije. Na Fakultetu za inženjerski menadžment, 2015. godine izabran u zvanje docenta. Na istom angažovan na predmetima Osnovi ekonomije i Finansijski inženjering. Tokom studiranja i angažovanja aktivno učestvovao na brojnim seminarima, simpozijumima i okruglim stolovima na teme evroatlantskih integracija, privrednog razvoja, lokalnog ekonomskog razvoja, globalizacije i privatizacije, tranzicije socijalističkih privreda. Autor deset radova iz oblasti ekonomskih nauka. Uže naučne oblasti i interesovanja: opšta ekonomija, međunarodna ekonomija i politika, ekonomska diplomatija, međunarodne poslovne finansije.

utiču na relativne cene u trgovini faktorima proizvodnje, robe i usluga, a koje su izazvane akcijama i reakcijama vlade i ostalih političkih činilaca u okviru trgovinske razmene dveju ili više zemalja“.

U užem kontekstu, politički rizik podrazumeva promene koje su nastale isključivo aktivnostima političkih činilaca. Za posledicu imaju negativne promene koje se ne odražavaju na ostale sfere društvenog života, sem političke.

2. DIMENZIJE I ELEMENTI POLITIČKOG RIZIKA

Na osnovu predstavljenih definicija mogu se uočiti pojedinačni faktori koji uslovljavaju pojavu i doprinose povećanju opšteg nivoa političkog rizika. Generalno, svi faktori se mogu svrstati u dve velike grupe [7], i to: faktori koji se odnose na državu i faktori koji se odnose na privredne subjekte (organizacije, preduzeća).

Faktori koji su u vezi sa državom dalje se mogu podeliti u nekoliko grupa. Radi se o: ekonomskim, socijalnim odnosno društvenim i geografskim faktorima. Kao ekonomske promenljive koje imaju uticaja na nivo političkog rizika uočavaju se: fiskalna disciplina, devizni kurs, resursna osnova, kao i kapacitet države da odgovori na spoljno-ekonomske šokove. Društveni odnosno socio faktori odnose se na versku, jezičku i etničku raznolikost, ali obuhvataju i politički dogmatizam. Kada je reč o geografskim faktorima, kao izazivačima političkog rizika, oni se velikim delom mogu preklapati sa društvenim faktorima i zbog toga se mogu označiti i kao geo-politički faktori.

U faktore koji se odnose na preduzeće mogu se ubrojiti: karakter industrije, dostignuti nivo tehničko-tehnološkog razvoja i ulaganja u istraživanja i razvoj, stepen konkurencije, oblik vlasništva i nacionalnost upravljanja.

Sve prethodno rečeno ukazuje na to da se politički rizik može posmatrati iz mikro i makro aspekta. U uslovima sveopšte povezanosti politički rizik dobija i svoju globalnu dimenziju. Među globalne rizike, sa kojima se akteri međunarodnih odnosa suočavaju mogu se pobrojiti sledeći: terorizam, antiglobalistički pokreti, ekološki problemi, visok stepen siromaštva ukupnog stanovništva (pauperizacija) u zemljama u razvoju i tranziciji, ekonomske krize globalnih razmera, *cyber* kriminal, ratovi i građanski nemiri.

Znači, politički rizik se može sagledati iz ekonomskog, političkog i društvenog (socijalnog) ugla. *The Economist* je varijable političkog rizika klasifikovao na sledeći način:

- ekonomske, u koje se ubrajaju: opadanje BNP, inflacija, bežanje kapitala, inostrani dug, nedostatak hrane i uvozna zavisnost.
- političke, i to: negativno raspoloženje susednih država i loše stanje u njima, autoritarnost, nelegitimnost, blokiranost, vojni faktor i rat.
- socijalni – u ovu grupu se ubrajaju: urbanizacija, religiozni fanatizam, korupcija i etničke tenzije.[8]

Uključenjem države i njenih aktera u globalna dešavanja povećava se i broj varijabli koje ulaze u koncept političkog rizika. Tako, *Manhatan Institute of Management* u svojoj analizi uključuje čak 29 promenljivih. [Detaljnije u: 8]

3. PROCENA POLITIČKOG RIZIKA

Procena političkog rizika je od krucijalnog značaja u procesu planiranja i istraživanja internacionalnog tržišta, pre svega za multinacionalne kompanije čije se poslovanje bazira na funkcionisanju u različitim privrednim i političkim sistemima. Svaka multinacionalna kompanija u procesu strateškog planiranja vrši procenu političkog rizika određenog geo-političkog okruženja. Ovo važi i za države, jer su i nacionalne ekonomije neizostavni deo globalnog ekonomskog miljea.

Kada je reč o proceni sve tehnike procene političkog rizika se mogu podeliti na subjektivne i objektivne. Zagovornici objektivnih metoda su stava da se kvantifikacija njihove analize ne može uporediti sa subjektivnim osećajem pojedinaca ili grupe. Zbog ličnih animoziteta prema određenom poslovnom ambijentu i prostoru, ali i pojedincima sa konkretnog geo-političkog podneblja subjektivne metode, smatraju zagovornici objektivnih, nisu dovoljno kompetentne da objasne i predstavu pravo političko stanje u određenoj zajednici. S druge strane, ekonomsko-političku stvarnost konkretnog prostora stvaraju ljudi. To znači da je ista podložna promenama, kako u dugom, tako i kratkom roku. Iz te perspektive subjektivne metode su značajnije u oceni političkog rizika.

Postoji nekoliko načina subjektivne procene političkog rizika, reč je o sledećim tehnikama: *Grand tours*, *Old hands* i *Delphi*. Zajednička karakteristika svih tehnika jeste lični stav neposrednog istraživača o konkretnom okruženju. Percepcije istih određuju generalni zaključak i stav o makropolitličkoj situaciji države. Jedini nedostatak ovih tehnika ogleda se u subjektivnosti samih istraživača.

4. UPRAVLJANJE POLITIČKIM RIZIKOM IZ PERSPEKTIVE MULTINACIONALNIH KOMPANIJA

Iz perspektive multinacionalnih kompanija, pod političkim rizikom podrazumeva se svaka odluka političke prirode koju zemlja domaćin donese, a koja može imati negativne konotacije po poslovanje. Sve one se mogu razvrstati u nekoliko kategorija, i to: veoma štetne političke odluke koje utiču na potpuno povlačenje sa određenog tržišta, štetne odluke koje se ogledaju u donošenju zakonske regulative kojima se ograničavaju, kontrolišu i/ili usmeravaju poslovne aktivnosti, i manje štetne odluke koje se tiču uticaja na pojedine sektore poslovanja.

Ovde se postavlja logično pitanje da li se uopšte preduzeća mogu zaštititi od političkog rizika? Politički rizik se ne može anulirati niti iskoreniti. Međutim, postoje načini na koje se ovaj rizik može minimizirati. U procesu zaštite od političkog rizika multinacionalne kompanije su razvile nekoliko metoda pre nego što krenu sa investiranjem na određenom tržištu. Najjednostavniji metod jeste sprovođenje istraživanja o rizičnosti konkretne države.

Sledeći metod je direktno pregovaranje sa zemljom domaćinom. Ovaj način minimiziranja potencijalnih posledica od političkog rizika praktikuje se sa tzv. rizičnim državama. Sa nosiocima političke i ekonomske vlasti potpisuje se ugovor kojim se garantuje neometan rad kompanije odnosno uslovi kompenzacije ukoliko dođe do prekida rada kompanije za koji je odgovorna vlast.

Sa procesom globalizacije i razvojem međunarodnih finansijskih institucija otvorila se nova mogućnost – kupovina osiguranja od političkog rizika. Multinacionalnim kompanija na raspolaganju stoji mogućnost saradnje sa specijalizovanim organizacijama koje se bave

osiguranjem međunarodnog poslovanja. Kupovinom osiguranja preduzeća se obezbeđuju od potencijalnih neželjenih posledica.

ZAKLJUČAK

Politički rizik je konstantni pratilac savremenih država. Globalizacija i favorizovanje neoliberalne ideologije prouzrokovali su multiplikaciju filozofije političkog rizika. Politički rizik se može posmatrati iz različitih uglova, pa tako ova kategorija rizika ima mikro, makro i globalnu dimenziju. Pored čisto političkog, ima i ekonomski i socijalni karakter. Problematikom upravljanja političkim rizikom bave se svi akteri međunarodne scene. Za procenu političkog rizika koriste se subjektivne i kvantitativni tehnike i metode.

Faktori i varijable ukupnog političkog rizika znatno su izraženiji u zemljama u razvoju i tranzicionim društvima. Multinacionalne kompanije, koje su nosioci razvoja u pomenutim državama, protiv ovog rizika se uglavnom bore osiguranjem svog poslovanja kroz različite ugovore i vidove zajedničke saradnje. Generalno, institucionalni okvir je jedan od najbitnijih faktora u proceni političkog rizika u savremenim međunarodnim odnosima.

REFERENCES

- [1] Sottiolotta, S. E. (2013) *Political risk: Concepts, Definitions, Challenges*, Luis School of Government, Rome, 2013. dostupno na: www.luis.edu
- [2] Robock, S. H. (1971) Political Risk: Identification and Assessment, *Columbia Journal of World Business*, Jul/Aug, 6 (4), u: Kobrin, S. (1978) *Political risk: a review and reconsideration*, Sloan School of Management, Massachusetts Institute of Technology, Massachusetts
- [3] www.investopedia.com
- [4] Weber, Ch. (2010) *Quantification of Political Risk in Energy Foresight – a Methods Overview*, University of Duisburg-Essen, Essen, dostupno na: <http://papers.ssrn.com>
- [5] www.businessdictionary.com
- [6] Tamir, A. (1985) *Political Economy and Risk in World Financial Markets*, Lexington Books, Michigan
- [7] Tiwari, S. (2011) *International Financial Management*, Guru Jambheshwar University of Science & Technology, Hisar, Haryana, dostupno na: www.ddegjust.ac.in
- [8] Raičević, M. (2000) *Internacionalna ekonomija sa osnovama ekonomske diplomatije*, Fakultet za internacionalni menadžment, Beograd